

Preekbeoordeling en -verantwoording: grepe uit die Lutherse en gereformeerde ontwikkelingslyn

F.W. de Wet en C.J.H. Venter
Departement Diakoniologie
Potchefstroomse Universiteit vir CHO
POTCHEFSTROOM

Abstract

Evaluation and vindication of a sermon – impressions from the Lutheran and Reformed traditions

This article addresses possible ways in which members of a congregation can develop a responsibility with regard to judging and vindicating sermons. The Lutheran as well as the Reformed traditions are used to illustrate this process. In a time characterized by tolerance with respect to unscriptural ideas, it is imperative that new attention should be given to equip members of a congregation to judge the validity of a sermon and to apply the contents of such a sermon to their lives. In analysing and comparing the development of the critical responsibility of members of a congregation in the Lutheran and Reformed traditions, important indicators can be identified for a reevaluation of this lost practice of the 16th century Reformation.

1. Inleiding

In 'n tyd waarin 'n denkklimaat van toleransie ten opsigte van onskriftuurlike denke, wêreldbroederskap en vryheid van denke begin oorheers, word kritiek op onverantwoordbare en onbybelse prediking al hoe minder toegepas. Gepaardgaande hiermee vind ons die verskynsel dat die moderne mens al hoe meer geëmansipeerd staan teenoor alle vorme van gesag sodat hy dit nie nodig ag om homself te verantwoord ten opsigte van prediking van die gesagvolle Woord van die Here nie. Die prediking word maar net nog 'n woord onder die baie woorde wat gerieflikheidshalwe geïgnoreer kan word.

In die praktyk van kerkwees kan die wesentliche leemte ontstaan dat die toepassing van die prediking in die lewe van hoorders nie altyd realiseer nie. Die prediking word wel gehoor, maar die verantwoording ten opsigte van die inhoud van die prediking in die lewe van die lidmaat vind nie plaas nie. Wanneer die kritiese luisterproses tot sy volle konsekwensies gevoer word, behoort dit uit te loop op 'n selfkritiese aanpassing van die lewenswandel in die lig van die verkondigde

woord. Om krities te luister beteken in die volste sin van die woord om jou te laat kritiseer deur die Woord van God.

In Lutherse kringe word die verskynsel dat lidmate nie hulle reg en verantwoordelikheid uitoefen om die prediking krities te beoordeel en hulle ten opsigte van die inhoud daarvan te verantwoord nie as die vrug van 'n onvolledige reformasie beskou (Bohren, 1974:104). In gereformeerde kringe het Du Toit (1977:75) 'n hele aantal jare gelede melding gemaak van 'n veel verwaarloosde funksie van die amp van die gelowige, naamlik die bemoeiing met betrekking tot die leer. Die sogenaamde sestiende-eeuse "profesie" ('n begrip wat aan 1 Kor. 14 ontleen is en geïnterpreteer is as die uitleg en toepassing van die Heilige Skrif), het besondere vrugte gedra: die gesonde leer het behoue gebly in die gemeente, lidmate is teen die valse leer bewapen en leereenheid is onder die gelowiges gehandhaaf. Verder was die profesie vir predikante 'n prikkel om nie traag te wees nie, maar om met getrouheid en behoedsaamheid hul werk te doen (Du Toit, 1977:78).

Die doel met hierdie artikel is om vanuit die historiese ontwikkeling van die kritiese element in die luisterproses die verwaarloosing waarin die kritiese beoordeling en verantwoording van prediking verval het te belig. Hierdie nagaan van die historiese ontwikkeling kan 'n waardevolle perspektief bied op die moontlike inrigting van preekbeoordeling en -verantwoording in die eietydse gemeente.

Ten einde hierdie doelstelling te bereik, word 'n historiese snit gemaak uit twee ontwikkelingslyne van die Reformasie. Daar word eerstens aandag gegee aan die ontwikkelingslyn van die Lutherse tradisie. Luther se denke oor die rol van die gemeente in die kritiese beoordeling van die prediking kom helder na vore in sy traktaat: "Daß eine christliche Versammlung oder Gemeinde Recht und alle Macht habe, alle Lehre zu beurteilen und Lehrer zu berufen" wat hy in 1523 aan die gemeente van Leisnig geskryf het. Daar word ook nagegaan in hoe 'n mate hierdie gedagtes van Luther werklik deurgevoer is in die Lutherse kerk en of daar vrugte van 'n onvolledige reformasie in die huidige tyd geïdentifiseer kan word.

Die tweede ontwikkelingslyn wat belig word, is die lyn wat in die gereformeerde tradisie na vore kom. Alhoewel Calvin sy gedagtes rondom die roeping van die lidmaat ten opsigte van die beoordeling van die prediking nie pertinent tot uitdrukking bring in wetenskaplike geskrifte nie, het hy wel in sy prediking die lidmate gewys op hulle roeping om die prediking te beoordeel (vgl. die uiteensetting van De Klerk, 1987:218). Wat verder van belang is in die uiteensetting van hierdie ontwikkelingslyn, is die beoefening van die sogenaamde profesie, veral in die vlugtelinggemeente in Londen. Daar word ook besin oor die redes waarom hierdie uitleg en toepassing van die Skrif (*profesie* volgens 1 Kor. 14) nie die sestiende eeu oorleef het nie en watter afleidings gemaak kan word

word met betrekking tot die hedendaagse inrigting van die lidmaat se verantwoordelikheid ten opsigte van die verkondigde Woord.

In die artikel word ook 'n vergelyking getref tussen hierdie twee ontwikkelingslyne om moontlike raakpunte te identifiseer en om gemotiveerde afleidings te maak vir vandag.

2. Die Lutherse ontwikkelingslyn

2.1 Die gemeente se reg om die leer te beoordeel

In hierdie onderafdeling word 'n analise gebied van Luther se gedagtes in sy traktaat: "Daß eine christliche Versammlung oder Gemeinde Recht und alle Macht habe, alle Lehre zu beurteilen und Lehrer zu berufen".

Volgens Haendler (1981:57) is hierdie traktaat wat Luther in 1522 aan die gemeente van Leisnig geskryf het, waarskynlik die helderste uitdrukking van sy denke oor hierdie bepaalde saak. Hy het hierdie traktaat geskryf na aanleiding van 'n besoek wat 'n afvaardiging van Leisnig – 'n dorpie ongeveer 62 myl suid van Wittenberg – aan hom gebring het. Alhoewel dié gemeente ontvanklik was vir die invloed van die Reformasie, was hulle nog onder die jurisdiksie van 'n nabygeleë klooster. Die vraag van die gemeente was of hulle nog kritiekloos ondergeskik moes bly aan die gesag wat deur die Rooms-Katolieke kerk oor hulle geplaas is. Hulle wou weet of hulle as leke moes swyg as iets gesê word wat na hulle mening in stryd is met die Woord van God. Dit was in die beantwoording van hierdie kwelvrae dat Luther sy traktaat geskryf het. Die gedagtegang in hierdie traktaat van Luther word hieronder kortliks uiteengesit, sodat 'n duidelike beeld van sy denke oor hierdie bepaalde saak gevorm kan word.

Die inhoud van Luther se traktaat kan saaklik onder die volgende hoofpunte ingedeel word:

- * Vertrekpunt
- * Motivering vanuit die Skrif
- * 'n Koninklike priesterdom
- * Die beginpunt van die kritiese funksie

2.1.1 Vertrekpunt

Luther (1983:75) stel die basis waarop sy denke aangaande die kritiese funksie van die lidmaat gebou word baie duidelik:

Da bey aber soll man die Christlich gemeyne gewißlich erkennen wo das lautter Euangelion gepredigt wirt. Denn gleich wie man an dem heerpanier

erkenet als bey eym gewisszen tzeychen was fur eyn herr vnd heer tzu felde ligt albo erkenet man auch gewiß an dem Euangelio wo Christus vnd seyn heere ligt des haben wyr gewisse verheysszung gottis Jsaia. 55. Meyn wort spricht Gott das aus meynem mund gehet soll nicht leer widder tzu myr komen sondern wie der regen vom hymel auff erden fellt vnd macht sie fruchtbar also soll meyn wort auch alles ausrichten datzu ichs auß sende.

Saamgevat en geparafraseer kan hierdie gedagtegang so verwoord word:

Die gemeente van Christus kan duidelik herken word waar die suiwer ewangelie gepreek word. Soos 'n mens 'n generaal en sy magte kan herken deur die sekere kenteken van die weermag se banier, so kan Christus en sy leër geëien word waar die banier van die suiwere verkondiging van die ewangelie teenwoordig is. Die kenmerkende van hierdie ewangelie is dat dit volgens die belofte van God in Jesaja 55 nie leeg terugkeer na Hom nie, maar doen dit waartoe Hy dit stuur, soos die reën van die hemel op die aarde val en dit vrugbaar maak.

Op grond van hierdie woorde van Luther is dit duidelik dat die ewangelie die enigste vertrekpunt is vir die bepaling van die wesenstrekke van die Christelike gemeente. Sonder die suiwer verkondiging van die woord kan daar geen ware kerk wees nie. Geen gemeente kan vrug dra sonder die teenwoordigheid van die suiwere Woord van God nie. Hiermee gee Luther aan die gemeente 'n duidelike beoordelingsraamwerk waarvolgens hulle self kan oordeel wat werklik gesagvol vir hulle lewe is.

Haendler (1981:57) is van mening dat hierdie woorde van Luther 'n helpende en vertroostende antwoord aan die gemeente van Leisnig verskaf het. Waar die ewangelie is, sal daar ook Christene wees, hoe min hulle ook al mag wees, en hoe sondig en swak hulle ook al mag wees. Dit gaan nie oor die grootte van 'n gemeente of oor dit wat die gemeente bereik het nie, maar oor die belofte van God ("verheysszung gottis"). Luther het vanuit hierdie vertrekpunt die vermoë van die destydse kerklike hiërargie om die ewangelie suiwer te verkondig ernstig in twyfel getrek. Hy het die gemeente aangemoedig om nie besorg te wees oor menslike statute en tradisie en gewoontes nie – hetsy dit deur die pous of die biskop of die prins ingestel is. Die mens se siel het ewige waarde en daarom moet dit nie regeer word deur tydelike, menslike tradisie nie, maar deur die Woord van God, wat ewig is.

2.1.2 Motivering vanuit die Skrif

Luther bespreek verskeie Skrifgedeeltes waarin hy poog om aan te toon dat die gemeente die reg en die mag het om alle leringe te beoordeel. So verwys hy na die woorde van Jesus in Johannes 10:3-5:

Die skape luister na die herder se stem. Hy roep sy skape op hulle name en lei hulle uit. Wanneer hy sy skape uitgelei het, loop hy voor hulle uit, en die skape volg hom, omdat hulle sy stem ken. Hulle sal nooit 'n vreemde volg nie, maar van hom af weghardloop, omdat hulle nie die stem van vreemdes ken nie.

Luther se kommentaar op hierdie teksverse word soos volg verwoord:

Hie sihestu yhe klar wes das recht ist tzu vrteylen die lere Bischof Babst gelerten vnd yderman hat macht zu leren aber die schaff sollen vrteylen ob sie Christus stym leren odder der frembden stym. (...) Wer sihet hie nu nicht das allen Bischoff stiftt kloester hohen schulen mit alle yhrem corper widder dis helle wort Christi toben das sie das vrteyl der lere den schafen vnuerschempt nemen vnd yhn selb tzu eygen durch eygen satz vnd freuel (Luther, 1983:77).

Saamgevat en geprarafrascer kan hierdie gedagte soos volg verwoord word:

Die reg om die leer te beoordeel, kom nie alleen aan die biskop toe nie, maar elke lidmaat behoort hierdie reg te hê. God se Woord is 'n helder woord ("helle wort") wat nie net deur geleerdes vir hulleself toegeëien kan word nie; dit is 'n helder woord wat nie bokant die vuurmaakplek van die gewone lidmate is nie. Ook die skape kan weens die duidelikheid van die stem van die goeie herder oordeel of dit die ware stem of die valse stem van 'n vreemdeling is.

In aansluiting hierby vra Luther (1983:77) na aanleiding van Matteus 7:15 die volgende vraag: "Denn wie kund man sich fur den falschen Proheten hy hutten wenn man yhr lere nicht soll ynn bedenck nemen richten vnd vrteylen?" Luther gebruik in hierdie gedeelte drie werkwoorde waarin tot openbaring kom wat na sy mening in die kritiese bewussyn van die luisteraar moet gebeur wanneer na die verkondiging geluister word. Hy gebruik naamlik die funksiewoorde "ynn bedenck nemen", "richten" en "vrteylen". In die Engelse vertaling van Haendler (1981:59) word hierdie drie woorde soos volg weergegee: "consider, judge and decide". Hier is dus sprake van 'n drieledige proses waarin die woorde van 'n prediker oordink word en 'n oordeel gevorm word. Daarna word oorgegaan tot 'n besluit of die woorde gesagvol is vir die lewe. Sonder hierdie drieledige proses kan die lidmate nie Christus se opdrag uitvoer deur op te pas vir die valse profete nie.

'n Verdere Skrifgedeelte waarna Luther in sy betoog verwys, is 1 Tessalonisense 5:20-22: "Moenie die uitsprake van die wat die boodskap van God verkondig, geringskat nie, maar toets dit alles, behou wat goed is en bly weg van alles wat sleg is." Luther (1983:78) lei uit hierdie Skrifgedeelte af dat daar 'n onderskeid gemaak moet word tussen die wyse waarop daar in die wêreld gehandel word en die wyse waarop daar in die kerk gehandel word. Daar kan nie in die kerk te

werk gegaan word soos in die wêreld waar die owerheid beveel en die onderdane verplig is om gehoorsaam te wees nie. Die situasie in die kerk is geheel en al anders: die beoordeling van die prediking is nie beperk tot die leraars self nie. In die kerk is elkeen die ander se regter en almal is aan mekaar onderdanig.

Volgens Haendler (1981:59) is hierdie interpretasie van Luther relevant vir die omstandighede in Leisnig. Net soos die gemeente in Tessalonika in onsekerheid verval het, was die gemeente in Leisnig ook onseker oor wat hulle te doen gestaan het. Die woorde “beproof alle dinge en behou die goeie” moes vir die onseker lidmate van Leisnig die imperatiewe waarde gehad het van “do your own thinking, make your own judgements, assume your own responsibility”. Hierdie opmerking van Haendler is van belang omdat daar sekerlik vandag ook onder baie lidmate ’n aarseling te bespeur is om die prediking te kritiseer. So ook is daar huiwering om te aanvaar dat iemand bevoeg is om ’n oordeel te kan vorm.

Volgens Luther (1983:78) is die handeling om weg te vlug van ’n kerklike owerheid wat in stryd met God en sy Woord leer en regeer, nie net ’n reg nie, maar ook ’n verpligting. Kragtens sy doop in Christus het die gelowige die plig om weg te vlug van alles wat in stryd is met Christus en sy Woord.

Bohren (1993:108) verwys na ’n soortgelyke uitspraak van Luther waarin hy sê: “Die Gemeinde habe nicht nur Recht und Macht zu urteilen, sondern sind schuldig zu urteilen, bei göttlicher Majestät Ungnade”. Wat Luther met hierdie uitdrukking “göttlicher Majestät Ungnade” bedoel, word deur Bohren beantwoord wanneer hy sê:

Ungnade meint Rückzug Gottes: Gott zieht sich aus dem Wortgeschehen zurück. Predigt des Wortes geschieht ohne Gott, und die Predigt bleibt folgenlos. Unverwortete Predigt bleibt unfertig, ihr Amen unverbindlich.

Luther bedoel dus dat ’n weiering om die prediking te beoordeel en dit in die lewe te verantwoord niks anders is as ’n bespotting van die majesteit van God nie. Kragtens sy majesteit het God volle aanspraak op die lewe van die gelowige. Wie nie erns maak met die Woord van die Here en dit in sy lewe verantwoord nie, verdien om in die oordeel van die “ongenade” van God te val (vgl. Luther, 1983:79).

2.1.3 ’n Koninklike priesterdom

Een van die hoofkenmerke van Luther se bydrae tot die Reformasie was dat hy die algemene priesterskap van die gelowiges sterk beklemtoon het. In die tweede deel van sy skrywe aan die gemeente in Leisnig beskryf hy watter praktiese implikasies sy leer oor die algemene priesterskap het: die priesterskap van die gelowiges vir die gemeente impliseer dat die gemeente ’n verantwoordelikheid ten opsigte van die prediking het:

Denn das kan niemant leucken das eyn iglicher Christen gottis wort hatt vnd von gott gelert vnd gesalbet ist tzum priester. Wie Christus spricht Johan. 6. Sie werden alle von gott geleret seyn Vnd Psalin 44. Gott hat dich gesalbet mit freuden ole fur allen deynen mitgenossen. Dyße mitgenossen sind die Christen Christus bruder die mit yhm zu priester geweyhet sind Wie auch Petrus sagt. 1. Pet. 2. yhr seyt das koniglich priesterthum das yhr verkundigen sollt die tugent des der euch beruffen hatt zu seynem wunderbarn liecht. Jsts aber also das sie gottis wort haben vnd von yhm gesalbet sind so sind sie auch sculdig das selb zu bekennen leren und ausbreytten wie Paulus sagt .1. Cori. 4. Wyr haben auch den selben geyst des glaubens darum reden wir auch (Luther, 1983:79).

[Elke gelowige het God se Woord en leer en word gesalf tot priester. Die gelowiges is 'n koninklike priesterdom wat die verlossingsdade verkondig van Hom wat hulle tot sy wonderbare lig geroep het (1 Pet. 2). Omdat hulle die Woord van God het en deur Hom gesalf is, is dit hulle plig om die Woord te bely en uit te dra.]

Hierdie verwysing na die algemene priesterskap van die gelowige versterk Luther se argument dat die gelowiges nie moet aarsel omdat hulle bang is dat hulle nie 'n mandaat het om te oordeel of omdat hulle dalk leke is in die omgang met die Woord van die Here nie. Elke ware gelowige het die Woord van die Here en hy kan dit verstaan omdat hy deur God self geleer is. Die lidmate van die gemeente is nie geestelik werkloos nie. Hulle is deur God in sy diens geneem deurdat hulle gesalf is tot priesters en daarmee gewy is vir diens aan God.

2.1.4 Die beginpunt van die kritiese proses

In die slotgedeelte van sy skrywe aan Leisnig beklemtoon Luther dat die mag en die reg van lidmate ten opsigte van die beoordeling van die leer ook behels dat hulle inspraak moet hê in die beroeping van ampsdraers:

Denn es hatt widder Titus noch Timotheus noch Paulus yhe eynen priester eyngesetzt on der gemeyne erwelen vnd beruffen das beweyset sich klerlich daraus das er Tito .1. vnd .1. Timo. 3. spricht. Eyn Bischoff odder priester solle vntadelich seyn. Jtem die Diacon soll man tzu erst pruffen. Nu wirt yhe Titus nicht gewist haben wilche vntadelich gewesen sind sondern solch gerucht mus aus der gemeyne komen die mus eyn solchen an geben (Luther, 1983:81).

[Nog Titus, nog Timoteus, nog Paulus het mense self in die amp bevestig sonder dat die gemeente daarm geken is. Dat die gemeente self by wyse van verkiesing persone aangewys het met die oog op die besondere ampte blyk uit Titus 1 en 1 Timoteus 3 waar daar sprake is dat 'n ouderling onberispelik moet wees en dat 'n diaken vooraf eers ondersoek moet word met die oog op geskiktheid van die amp.]

Hierdie interpretasie van die voorskrifte wat in Titus 1 en 1 Timoteus 3 vir die aanwysing van ouderlinge en diakens gegee word, maak 'n mens se oë oop vir die feit dat die kritiese proses nie eers by die beoordeling van prediking begin nie. Reeds by die aanwysing van ampsdraers, wat die ware evangelie van Christus aan die gemeente moet bedien, het die gemeente die reg en mag om inspraak te lewer. Daar kan nie sonder die gemeente se oordeel bepaal word of iemand wat tot die amp verkies word, onberispelik (“vntaddelich”) is nie.

Uit hierdie analise van Luther se “Daß eine christliche Versammlung oder Gemeinde Recht und alle Macht habe, alle Lehre zu beurteilen und Lehrer zu berufen” blyk dit dat daar sterk argumente uitgewerk is met betrekking tot die gemeente se verantwoordelikheid in die beoordeling van die prediking. Die implikasies wat voortvloei uit hierdie geskrif van Luther bied 'n verruimende visie op die aktiwiteit van die lidmaat in die beoordeling van prediking. Op grond van hierdie geskrif kan die volgende afleidings gemaak word:

- * Die lidmaat het die *reg* om die prediking te beoordeel – 'n reg wat gegrond is op die feit dat die gemeente die eiendom is van die goeie Herder. As sy eiendom is hulle immers in staat om sy stem te herken en Hom te volg wanneer hulle dit hoor.
- * Die lidmaat het ook die *mag* om die prediking te beoordeel: hierdie mag is gegrond op die algemene priesterskap van die gelowige. Die gelowiges het deel aan die salwing van Christus: hulle is nie leke wat geestelik werkloos is en daarom geen aanspraak het op arbeid in die geestelike koninkryk van God nie.
- * Die lidmaat is dit ook aan die majesteit van God *verskuldig* om die prediking te beoordeel. Wanneer met die majesteit van God gespot word deur valse woorde nie bloot te lê nie of die prediking nie te verantwoord in die daaglikse lewe nie, verdien die kerk om onder die “Ungnade” van God te kom.
- * Die beoordeling van die prediking is nie 'n eendimensionele psigiese proses nie. Luther onderskei drie fasette in hierdie proses, naamlik die oordenking van die prediking, die vorming van 'n oordeel (waarin die waarde van die woorde aan die verwysingsraamwerk van die gelowige gemeent word) en die neem van 'n besluit. Hierdie uiteindelijke wilsbesluit impliseer dat tot 'n beslissing gekom moet word oor wat met die woorde wat aangehoor is, gedoen gaan word.
- * Die beoordeling van die prediking begin reeds by die beroeping van 'n leraar. Die gemeente moet naamlik op grond van die leer en lewe van die

leraar 'n oordeel vorm of hulle wel in sy optrede die stem van die goeie Herder hoor.

2.2 Die gevolge van 'n onvoltooide reformasie

Volgens Schenkel (1857:6) het die reformatoriese proses in Duitsland net 'n paar dekades lank sy swaartepunt in die gemeente gevind. Spoedig het die reformatoriese proses weer saamgetrek in die leerstand. Vanweë hierdie verskuiwing van die swaartepunt van die Reformasie het geen ontwikkeling plaasgevind waarin die gawes en kragte van die gemeente volle vrug kon dra nie. Hierdie situasie sou tot die opkoms van die piëtisme aanleiding gee. Spener was anderhalf eeu na die Hervorming daarvan oortuig dat die kerk behoefte het aan 'n nuwe hervorming.

Bohren (1993:104) maak dan ook die stelling dat Luther se reformasie nog nie tot sy reg gekom het in lidmate se bewustheid van hulle reg en mag om die leer te beoordeel nie. Bohren motiveer hierdie stelling deur enkele redes te noem waarom hierdie aspek van die lidmaat se roeping in die hedendaagse kerkwees nie tot sy reg kom nie. Hierdie motivering van Bohren is belangwekkend om te verstaan waarom Luther se gedagtelyk ook vandag nie tot realisering kom nie. Bohren se stelling kan moontlik selfs perspektiewe bied op die tekortkominge op eie bodem.

Bohren (1993:104) verwys na Luther se “Daß eine christliche Versammlung oder Gemeine Recht und alle Macht habe, alle Lehre zu beurteilen und Lehrer zu berufen” en het die volgende daaroor te sê:

Luther hat mit dieser Schrift die Gemeinde auf eine Höhe gehoben, die sie erst noch wieder erreichen muß. Es ist die Höhe, auf die Paulus die Gemeinde hob, wenn er etwa der Gemeinde in Korinth bescheinigt, 'Ihr seid ja in ihm reich geworden in allen Stücken, in aller Rede und aller Erkenntnis' (1 Kor 1:5). Die Gemeinde ist durch das Wort bereichert worden. Jetzt darf, jetzt soll sie ihre Erkenntnis nutzen. Sehe ich recht, hängen alle Anklagen, die heute gegen die Predigt erhoben werden, damit zusammen, daß die Gemeinde vom Recht und der Recht, Lehre zu beurteilen, keinen rechten oder nur ohnmächtigen Gebrauch zu machen weiß. Luthers Reformation ist auch darin noch unvollendet, daß das Recht und die Macht, Lehre zu beurteilen, noch nicht zum Zuge kam

[Luther het met hierdie geskrif die gemeente op 'n hoogte geplaas – 'n hoogte wat die gemeente eers weer moet bereik. Die gemeente is m Christus deur die Woord en kennis verryk (1 Kor. 1:15). Hierdie rykdom aan kennis moet aangewend word. Dat daar deesdae so baie aanklagte ingebring word teen die effektiwiteit van die prediking vloei daaruit voort dat die gemeente nie sy reg en mag om alle prediking te beoordeel gebruik

nie. Luther se reformasie is ook daarin nog onvoltooid dat die reg en mag om prediking te beoordeel nog nie tot realisering gekom het nie.]

Bohren (1993:104) gaan dan daartoe oor om hierdie stelling, naamlik dat Luther se reformasie onvoltooi is ten opsigte van die reg om die leer te beoordeel, te motiveer deur aan te toon wat die agterstand in die moderne Lutherse kerk is. Volgens Bohren setel hierdie agterstand daarin dat die reformasie nie deurgevoer is op die vlak van die reg en mag van lidmate om die prediking te beoordeel nie. Die essensie van Bohren se gedagtes kan soos volg weergegee word:

- * Dit is moeilik vir lidmate om 'n visie te vorm van die mondigheid van die gemeente. Alleen wanneer die lidmate opnuut in die vernuwende krag van die Heilige Gees glo, kan hulle tot 'n besef kom dat hulle die reg en mag het om die prediking te kan beoordeel. Deur die geloof in die Heilige Gees word nuwe sig aan die gemeente gegee – nuwe oë waarmee die gemeente sy eie hoë waarde kan ontdek. Deur die geloof in die Heilige Gees kom die gemeente tot illuminasie (nuwe visie op eie waarde) en innovasie (nuwe aktiwiteit), sodat die bede van die apostel in Efesiërs 1:18 ook in hulle omstandighede bewaarheid word.
- * Onder hedendaagse kerkgangere is die algemene gevoel dat die Woord van God in die prediking verkondig word en daarvoor hoef nie geredeneer te word nie. Sodanige argument hou egter nie rekening daarmee dat die Woord van God deur mense verkondig word nie. Omdat mense betrokke is in die verkondiging van Gods Woord lei dit daartoe dat die inhoud van die preek toetsbaar is.
- * 'n Verdere grond vir die gebrekkige kritiese bewussyn van die gemeente lê daarin dat die leraars sedert die tyd van die Reformasie akademies opgeleide teoloë is. Hierdie akademiese opleiding het baie voordele, maar dit het ook die dodelike nadeel dat die prediker in die magsposisie van sy geleerdheid bykans onaantasbaar is. Kennis is mag – ook teologiese kennis. As teologiese maghebber kan die leraar dit miskien nie verdra as iets wat hy sê, deur sy hoorders in twyfel getrek word nie. In die reël weet teoloë nie watter mag hulle het vanweë hulle teologiese opleiding nie en kan hulle die mag om hulleself te verdedig, misbruik. Indien dit die geval is, is die resultaat nie 'n preek wat verantwoord is nie, maar is die uiteinde die blote punt waar die prediker kan sê dat hy tog reg is. Indien prediking werklik verantwoord wil word, moet die prediker in selfverloëning al sy eie mag aflê. Eers dan werk die Gees kragdadig.
- * Preekbesprekings kan 'n baie nuttige geleentheid bied waarin die beoordeling van die preek kan plaasvind. Hierdie wyse van toetsing en evaluering kom egter in die praktyk van kerkwees dikwels nie tot sy reg

nie. Preekbesprekings verloop dikwels bloot op die vlak dat 'n nadere verklaring gesoek word vir 'n aspek wat nie baie duidelik was nie. Die prediker kan dan gevolglik sy preek se integriteit verdedig deur uit te wy oor wat hy presies bedoel het en te stel dat hy maklik verkeerd verstaan kon word. Met so 'n hanteringswyse van preekbesprekings word nie aan die gemeente die geleentheid gebied om tot sy kritiese reg te kom en die preek te verantwoord nie, maar bied die bespreking slegs aan die prediker 'n geleentheid om homself en sy preek te regverdig. Wanneer die reformasie van Luther konsekwent deurgevoer word, sou preekbesprekings op 'n baie hoër vlak kon funksioneer. Die gemeente sal dan tot sy reg kan kom en in die preekbespreking die preek verantwoord. Indien hulle in die preek die stem van die goeie Herder hoor, verbind hulle hulleself en erken dat die prediking gesagvol vir die lewe is. Met hierdie ingesteldheid word dan in die preekbespreking gekonsentreer op die wyse waarop die preek tot lewensverandering kan lei. Ook word ondemeem dat die preek nie vergeet mag word nie, word gevra hoe hierdie preek in die daaglikse lewe toegepas moet word. Op hierdie wyse maak die gemeente iets van wat hulle gehoor het: deurdat hulle aktief reageer op dit wat hulle gehoor het, verantwoord hulle die prediking.

- * Een van die vernaamste redes waarom Luther se visie op die beoordeling van prediking deur die gemeentede tot op hede nog nie verwerklik is nie, is dat baie mense oor die algemeen van mening is dat geloof 'n saak van die hart is. Onder "'n saak van die hart" word die innerlike van die mens verstaan; dit wat hy vir homself toeëien. Daar word aangevoer dat wat die individu van die Woord van God verstaan, hy met homself en met sy God uit te maak het. Op grond van hierdie ingesteldheid word geglo dat wanneer daar sprake is dat die prediking verantwoord moet word, dit op die terrein van die innerlike lê – 'n individuele terrein waartoe elke lidmaat slegs op sy eie toegang het. Op grond van hierdie denkwyse word nie daarmee rekening gehou dat die lidmaat onlosmaaklik verbind is aan sy medegelowiges omdat hulle medelede is in die een organiese liggaam van Christus nie. Prediking as 'n rede wat in die openbaar gelewer is, moet daarom ook in die openbaar verantwoord kan word.
- * Die leemte om die prediking te verantwoord, moet in die moderne Lutherse kerk in 'n baie ernstige lig gesien word. Die versaking van die roeping om die prediking krities te beoordeel beroof God van sy eer. Die Woord word afgesny van God en die resultaat is dat dit óf in die niet verdwyn óf dit lei tot dwaalleer.

3. Die gereformeerde ontwikkelingslyn

Onder hierdie hoofpunt word die ontwikkeling van die gereformeerde ontwikkelingslyn kursories nagegaan. Calvyn se gedagtes oor die lidmaat se verantwoordelikheid ten opsigte van die beoordeling van die prediking word bespreek teen die agtergrond van die sogenaamde Geneefse *Congregations* (kerklike byeenkomste in Genève waartydens preke bespreek is).

Wat die verdere ontwikkeling van die gereformeerde lyn betref, is dit noodsaaklik om ook aandag te gee aan die sogenaamde profesie soos dit in die Hollandse en Waalse vlugtelinggemeente in Londen beoefen is. Met betrekking tot die profesie onder die vlugtelinggemeente het A' Lasco uitvoerige besonderhede nagelaat in sy *Forma ac ratio*.

Verder word ondersoek of die gereformeerde ontwikkelingslyn 'n ooreenkoms met die Lutherse lyn vorm in die sin dat die beoefening van die preekbeoordeling baie gou in onbruik geraak en selfs nie eers die sestiende eeu oorleef het nie.

Dit is eers in die twintigste eeu dat daar weer enkele gereformeerde stemme begin opgaan waarin gepleit word vir nuwe aandag aan die baie verwaarloosde amp van die gelowige met betrekking tot die bemoeiing van die gelowige met die leer (vgl. Du Toit, 1977:75; De Klerk, 1987:222). In die bespreking word ook nagegaan of daar in die gereformeerde ontwikkelingslyn – wat die lidmate se beoordeling van die prediking betref – sprake is van 'n onvolledige reformasie.

3.1 Calvyn en die Geneefse *Congregations*

Volgens Kuyper (1891:125) was dit in Calvyn se tyd die gebruik dat al die predikante van Genève en die omliggende streke op 'n Vrydag bymekaarkom. Op dié byeenkomste is een of ander Bybelboek in volgorde gelees en deur elke predikant op sy beurt verklaar. Die volk was teenwoordig by hierdie geleentehede. Na afloop van hierdie uiteensetting het die predikante vergader en is kritiek gelewer op die verklaring van die betrokke Skrifgedeelte. Kuyper distansieer hom uitdruklik van die standpunt dat gewone lidmate ook kan deelneem aan die kritiese beoordeling van die prediking. In die *Ordonnances ecclesiastiques* is daar ook geen sprake van 'n dergelike reg van die gemeente om die prediking te kritiseer nie.

Du Toit (1977:77) is egter van mening dat dit nie juis is om op grond van Kuyper se redenasie die reg van die gemeente te om die prediking te beoordeel ontken nie. Hoewel dit nêrens uit Calvyn se geskrifte blyk dat die gemeente die reg gehad het om in die verrigtinge van die Geneefse *Congregations* 'n aktiewe aandeel te hê nie, kan op grond van 'n brief van ene Vergerius aangeneem word dat die mense metterdaad aan die diskussies deelgeneem het. In die brief van

Vergerius word uitdruklik gesê dat nie alleen die predikante nie, maar elkeen wat kom luister het, die reg gehad het om deel te neem aan die bespreking.

Du Toit (1977:77) toon ook aan dat die verskynsel van die Geneefse *Congregations* verwant is aan die Zwingliaanse gedagte van profesie soos dit in Zürich na vore gekom het. Hierdie sogenaamde gawe van profesie (die begrip word ontleen aan 1 Kor. 14) het eerstens bestaan in die *charisma toon gloossoon*, die kennis van die grondtale van die Heilige Skrif, en tweedens die *charisma tês profêteias*, die uitleg en toepassing daarvan. Bohren (1989:56) wys daarop dat Zwingli van mening was dat die baie dwaalleringe wat in die kerk ontstaan het, juis daaraan toegeskryf kan word dat die modus van die profesie verlore geraak het. Binne die modus van die profesie het alle lidmate die reg gehad het om 'n woord wat deur die Gees ingegee is te spreek.

Profesie, in die sin van die uitleg van die Skrif, is beoefen tydens gereelde byeenkomste in die Grossmünsterkerk in Zürich. Na 'n kort openingsgebed is 'n gedeelte van die Ou Testament eksegeties, dognaties en prakties deur die professore uitgelê. Daarna is dit wat behandel is, saamgevat deur 'n prediker. Hierdie samevatting was toegespits op die vergaderde gemeente wat ook teenwoordig was (Du Toit, 1977:77). Die gewone gemeentelede kon nie in die openbaar die Skrif uitlê nie, maar het die geleentheid gehad om, nadat diegene wat die gawe van Skrifuitleg het (profete), gespreek het, óf kritiek uit te spreek op wat gespreek is, óf iets nuuts daaraan toe te voeg. Ook hierdie handeling van manlike lidmate is *profeteer* genoem (vgl. Du Plooy, 1994:104).

Indien die Geneefse *Congregations* 'n verwante verskynsel aan hierdie Zwingliaanse profesie was, sou die gemeentelede in Genève waarskynlik ook aktief kon deelneem in die beoordeling van die leer.

Alhoewel Du Toit die opmerking maak dat daar nêrens in Calvyn se geskryfte uitdruklik sprake is van die reg van die gemeente om die prediking te kritiseer nie, is daar tog in sommige van sy preke duidelike voorbeelde waarin hy sy gedagtes oor hierdie aangeleentheid verwoord. In 'n preek uit Deuteronomium 18:16 e.v. sê hy aan die gemeente dat God dit wil dat ons die prediking moet beoordeel (Runia, 1976:42, 43). Dit is dus duidelik dat Calvyn nie die reg van gewone lidmate om die prediking te beoordeel misken het nie; hy het die lidmate trouens in sy prediking aangemoedig om dit te doen.

Daar kan ook verantwoorde afleidings gemaak word uit wat Calvyn wel in sy *Institusie* oor die prediking leer. Wanneer hy aan die woord is oor die goddelike uitverkiesing, maak hy die opmerking dat 100 mense na dieselfde preek kan luister; 20 kan die prediking aanneem met die redelike gehoorsaamheid van die geloof, die ander kan die prediking as sonder waarde ag en kan in reaksie die prediking uitlag, dit bespot en verfoei. Dat sommige mense die prediking

aanneem en ander dit verwerp, is nie aan hulle eie goedheid of slegheid toe te skryf nie, maar aan die uitverkiesing van God (Calvyn, 1931:535; *Institusie*, III, 24, 12).

Op grond van hierdie uitsprake kan met verantwoordelikheid afgelei word dat die Here (volgens Calvyn se interpretasie) in sy uitverkiesende liefde die gelowiges van 'n denke-vernuwende raamwerk voorsien. Op grond van hierdie vernuwing van denke kan die gelowiges oordeel of die Woord wat tot hulle in die prediking kom, waar is en of hulle hulle lewe daarvolgens moet inrig. Indien hierdie aksent van Calvyn konsekwent deurgetrek sou word, sou daar glad nie daaraan getwyfel kan word dat die gewone lidmaat – 'n uitverkore kind van God – bevoeg is om die prediking te beoordeel nie.

By wyse van samevatting kan dus gesê word dat Calvyn wel die reg van lidmate om die prediking te beoordeel erken het en dat dit heel waarskynlik in byeenkomste soos die Geneefse *Congregations* tot praktiese uitvoering gekom het. Die vorm wat hierdie kritiese deelname van die gemeente aangeneem het en die vlak waarop dit geskied het, is egter nie bekend nie.

3.2 Die beoefening van die profesie in die Hollandse en Waalse vlugtelinggemeentes in Londen

As uitvloeiing van die sogenaamde Zwingliaanse profesie en die Geneefse *Congregations* het die gebruik van profesie ook spoedig in die Hollandse en Waalse vlugtelinggemeente in Londen inslag gevind.

Dit is veral A' Lasco wat verantwoordelik was vir die totstandkoming van hierdie gebruik wat met die benaming profesie getipeer is. Volgens Dalton (1881:392) het A' Lasco besondere gewig aan die profesie toegeken en het hy dit as 'n bruikbare hulpmiddel beskou ten einde te verseker dat die prediking Skrifgetrou is. Profesie het vir hom ook besondere waarde gehad om die gemeente tot geestelike mondigheid te lei.

Wat die praktiese implementering van die profesie in die vlugtelinggemeente betref, is dit opmerklik dat daar twee onderskeie byeenkomste gehou is. Gedurende hierdie byeenkomste is die profesie met verskillende fokuspeunte beoefen. Die Waalse profesie het tydens 'n byeenkoms op Dinsdae plaasgevind, terwyl die Nederduitse byeenkoms op 'n Donderdag plaasgevind het. A' Lasco was van mening dat in hierdie *varietas prophetiae* 'n besondere nut gelê het en het mense wat al twee tale magtig was, aanbeveel om albei geleenthede by te woon (Van Schelven, 1909:90).

Die eiesoortigheid van die Dinsdagbyeenkomste van die Waalse lidmate lê daarin dat besondere klem gelê is op die oorfloedigheid van die gawes van die Gees.

Deurdat die hele gemeente hom op Skrifondersoek kon toelê, is verseker dat die gemeente nooit 'n gebrek aan bedienaars van die Woord sou hê nie (Van Schelven, 1909:90).

Die Donderdagbyeenkomste daarenteen het 'n besondere klem op die eenheid van die leer geplaas. Die besprekings by hierdie geleenthede het die kerk van dwaling bewaar en het die predikante opgeskerp sodat hulle nie traag sou word of op 'n ligvaardige wyse 'n vreemde leer in die prediking sou inbring nie (Van Schelven, 1909:90). Die wyse waarop hierdie Donderdagbyeenkomste aangebied is, is duidelik beskryf in A' Lasco se *Forma ac Ratio*. Na die preek, voordat die psalm gesing is, het die predikant die ouderlinge en diegene wat aangewys is om die vrae te stel, aangespoor om vrae te stel in verband met die preke van die voorafgaande weke. Enige aspek van die prediking wat duister was of iets wat nie genoegsaam uitgelê was deur die bedienaar van die Woord nie, kon in die vrae betrek word. Hierdie vrae of opmerkings moes met beskeidenheid voorgelê word, moes tot stigting van die gemeente dien en nie 'n ydele vertoon wees nie. Nadat die vrae of opmerkings aangehoor is, het die leraars redes gegee vir hulle leer. Om nuuskierige en skadelike vrae te vermy – vrae waaruit twiste kon voortspruit – mag nie enigeen die vrae gestel het nie. Diegene wat toegelaat is om vrae te vra is aangewys uit die geleedere van die ouderlinge, diakens en gemeentedele – hierdie aangewesenes moes manne wees wat vroom, eerwaardig en beskeie is, gelowiges wat in die Skrif tuis is en die eer van God sowel as die stigting van die gemeente soek (Du Toit, 1977:78; Van Schelven, 1909:85 e.v.).

Op grond van hierdie voorwaardes van A' Lasco is dit duidelik dat hy die gevaar besef het dat profesie in 'n verkeerde rigting kan ontwikkel indien dit nie op 'n ordelike wyse aangepak word nie. Van belang is ook die motivering dat die profesie in die eerste plek tot eer van God moes dien. Hierdie prioriteitstelling sluit aan by wat Luther gesê het oor die gemeentelike verpligting om die prediking te beoordeel in die lig van die majesteit van God (vgl. 2.1.2).

Dat die profesie nie 'n blote geïsoleerde werksaamheid was wat tot 'n baie nou kring beperk kon word nie, blyk ook uit 'n soortgelyke verskynsel by die kerk in Skotland. Onder John Knox se leiding het die sogenaamde *exercises of prophesying* tot stand gekom. In sy *First Book of Discipline* verdedig Knox die noodsaak van die profesie: elke mens het die vryheid om sy eie gedagtes en insig tot uitdrukking te bring – 'n funksie wat dien tot opbou van die kerk. Nuuskierighede en vrae wat nie bevorderlik is vir die opbou van die kerk nie, is egter 'n nuttelose werksaamheid en kan tot argumentering en hareklowery lei (Knox, 1905:409).

Die profesie van die vlugtelinggemeente in Londen het egter 'n spoedige dood gesterf. As die kerkraadsbesluite van die gemeente nagegaan word, word die volgende inskrywing gevind by 8 Februarie 1571:

Anghezien binnen eenen jaere herwaerts dickmael vele onstichtighe propositien ende vraeghen anghheven zijn gheweest in die Prophetie, die man, nae ghewonelicke maniere, alhier in de ghemeinte alle Donderdaeghe houdende es, meer streckene waren tot verwoestinghe ende deylinghe der ghemeinte int twisten ende tweedracht, dan tot Godsalighe leeringhe ende onderwysinghe, so es bij de consitorie voor goedt anghезien gheweest, dezelve prophetie voor eenen tijdt nae te laeten (Kuyper, 1870:276).

Hiervolgens het die praktyk van profesie gelei tot “verwoesting, verdeeldheid in die gemeente, twis en tweedrag”. Presies dit waarteen A’ Lasco gewaarsku het, was dus vir die wegwyn van die profesieverskynsel verantwoordelik: die onstigtelike gedrag van sommige lidmate het daartoe aanleiding gegee dat die profesie ontaard het in ’n haarklowery oor twispunte. Hierdie negatiewe aksent het die beoefening van die profesie ’n dodelike knou gegee.

Volgens Kuyper (1891:132) het die Londense vorm van die profesie in Nederland weinig ingang gevind. Profesie het slegs in geïsoleerde gevalle in Nederland voorgekom en was aangebied in die vorm van lidmatekatkisasie – ’n voortgesette onderwys van die lidmate van die gemeente. Daarteenoor is die hou van sogenaamde *propositiën* oral ingevoer ter oefening van voornemende predikante. Hierdie *propositiën* is aangebied deels vir diegene wat aan die universiteit gestudeer het en deels vir die “leke” met singuliere gawes, wie se enigste opleiding die *propositiën* was. Die term *profesie* het dan ook gaandeweg in Nederland uitgesteef.

Du Toit (1977:82) wys daarop dat die eintlike profesie orals ’n kortstondige lewe gehad het: in Zürich sowel as in Londen, by die Puriteine sowel as by die Skotte. Dit lyk asof dit nêrens die 16de eeu oorleef het nie.

Die rede waarom die profesie nie die 16de eeu oorleef het nie, word deur Du Toit (1977:105) getipeer as enersyds die sonde van twisgierigheid en hoogmoed, en andersyds die sonde van geestelike verslapping en laksheid.

Afgesien van die pogings van Voetius wat hom vir die herstel van die profesie beywer het, en Labadie wat in die tweede helfte van die sewentiende eeu die profesie met woord en daad voorgestaan het, is daar na die sestiende eeu onder gereformeerdes weinig gedoen om die profesie te bevorder (vgl. De Klerk, 1987:224).

Daar kan dus met verantwoordelikheid gesê word dat soos by die Lutherse ontwikkelingslyn aangetoon is (vgl. 2.2), in die gereformeerde ontwikkelingslyn ook sprake kan wees van ’n onvoltooide reformasie. Met hierdie onvoltooide reformasie word bedoel die lidmaat se verantwoordelikheid om die prediking te beoordeel. Nog voordat die profesie tot volle bloei kon kom, is dit deur faktore soos sondige twisgierigheid en geestelike verslapping in die kiem gesmoor.

3.3 Twintigste-eeuse gereformeerde stemme wat pleit vir die herinvoer van die profesie

Du Toit (1977:87 e.v.) lewer 'n dringende pleidooi vir die herinvoer van die profesie in die kerke van gereformeerde belydenis. Die sestiende-eeuse Reformasie het die profesie stewig op 'n Skriftuurlike basis gevestig (vgl. 1 Kor. 14). Hierdie profesie het as hoofmotief gehad die uitleg van die Heilige Skrifte en die wydvertakte toepassing daarvan op die praktiese lewe, hetsy deur leraars, ouderlinge of selfs deur gewone lidmate. As die 20ste-eeuse gereformeerde kerke selfondersoek sou doen, sou daar groot vragetekens ontstaan oor die stand van die gewone lidmaat se bemoeienis met die leer. Die algemene patroon verloop min of meer soos volg: die dienaar van die Woord spreek die leerrede uit, daar word gebid, gesing, die seën ontvang, die gemeente gaan huis toe en daar is geen reaksie op die preek nie: van die preek word niks positiefs of negatiefs gesê nie. Die preek is 'n skoot in die wye vlakke, sonder weerklank en sonder trefslag. Die gereformeerde gemeente blyk oor die algemeen ook onmondig te wees, 'n *ecclesia audiens*, 'n kerk wat net moet luister en ewig moet swyg.

Du Toit (1977:92) redeneer verder dat hierdie kwaad van die swyende gemeente hom onvermydelik wreek. As die gemeente die plig van profesie vervul het, sou dwaalleer moontlik nooit tot by die kansel gekom het nie. Dit is juis omdat die amp van die gelowige sy trefkrag verloor het dat die amp van die diens van die Woord aangetas word. Die Wesleyanisme sou nooit in so 'n mate die Suid-Afrikaanse kerke oorweldig het as dit nie was dat die gemeente hom van die skat van die belydenis laat vervreem het nie. Ook in 'n ander opsig het hierdie kwaad hom gewreek. Die gemeente laat hom immers nie strafloos en dierend die swye oplê nie. Normaalweg wil 'n mens jou geloofsfunksie "beoefen", jy wil 'n stigtelike woord saamsprek, jy wil ook iets te sê hê. Op grond van hierdie behoefte vermenigvuldig verskynsels buite die normale kerklike kanale om – verskynsels soos buitekerklike bewegings. Waar sodanige rigtings en strominge naas of buite die kerk ontstaan, het hierdie verenigings en samekomste in vele gevalle die skuilplek geword van diegene wat nog in die gemeenskap van gelowiges wil saamleef. Ironies genoeg breek hierdie bewegings dikwels die eenheid van die kerk, of voer die lewensap van die kerk in sykanale af. Du Toit verwys in hierdie verband na 'n opmerking van A' Lasco wat gesê het dat die Rooms-Katolieke kerk nooit so ver sou afgedwaal het as dit die beoefening van profeteer (in die sin van die leer weeg) gehad het nie.

Hierdie gedagte van Du Toit herinner aan Luther se "Göttlicher majestät Ungnade". Wanneer die gemeente in reaksie op die prediking swyg, kan dit nie anders as om tot oordeel te lei nie. Swye op die prediking is 'n wesenlike aantasting van die majesteit van God.

Teen bogenoemde agtergrond stel Du Toit (1977:93 e.v.) dat die Woord van God allereers aan die volk verkondig moet word. Die Woord alleen kan aangryp, deurdring, verander. Die Woord moet soos 'n koninklike septer van God wees – 'n septer waaronder al die skepsele die hoof buig en kniel. As die eerste stap impliseer om na die Woord van God terug te keer, is die tweede stap om terug te keer na die profesie in die sin van die Skrifbeginsels toepas. In die beoefening van profesie moet verantwoord word of die dienaar uit en volgens die volle raad van God gespreek het. Op grond van die reaksie op die prediking moet ook blyk of die mense die prediker werklik gehoor het. Die profesie moet ook diensbaar wees om die Skrif verder in agtereenvolgende dele te ondersoek.

Wat die implementering van die profesie betref, stel Du Toit (1977:96) dit duidelik dat die samekoms onder leiding van die bedienaar van die Woord en onder toesig van die kerkraad moet plaasvind. Die gemeente moet vir die stel van vrae die grootste moontlike vryheid hê. Alleen wanneer die bespreking handel oor die inhoud van dit wat die leraar in die prediking gestel het, is dit wenslik dat enkele vroom en ernstige manne aangewys word om die vrae te stel. Dit is dus duidelik dat Du Toit, soos A' Lasco, bewus was van die gevaar dat die funksie van profesie kan misluk as dit op 'n onordelike en onwyse manier ingerig word.

De Klerk (1987:226) vra byvoorbeeld waarom Totius se rede oor die sestiende-eeuse profesie nie in die kerklike lewe in Suid-Afrika praktiese inslag gevind het nie. Hy voer twee moontlike redes hiervoor aan: ten eerste sluit Du Toit baie sterk aan by A' Lasco, maar hy dui nie aan wat in die twintigste eeu ten opsigte van hierdie funksie van die gelowige gedoen moet word nie. 'n Praktiese aanduiding van die wyse waarop hierdie gawes beoefen kan word, het by hom ontbreek. Ten tweede was Totius se pleidooi te sterk gerig op die leer en die kritiese vraagstukke in verband met die leer. Hierdie gerigdheid het twiste, waarvan hy self praat, en gevaarlike intellektualistiese vrae en redenasies laat ontstaan. De Klerk (1987:229) probeer self om die profesie toe te pas volgens die eise van die twintigste-eeuse tydsgewrig deur vir die sogenaamde "preekbespreking" te pleit. Hy stel voor dat tydens hierdie preekbespreking elke lidmaat die geleentheid moet kry om die gawe van profesie te beoefen – geleenthede waartydens die Woord van God konkreet in verskillende lewensituasies toegepas word. Hierdie geleentheid moet meer as 'n blote bespreking van die preek wees, hoewel die bespreking ook 'n kontrole oor die verkondiging en 'n verheldering van onduidelikhede kan insluit. Hierdie besprekings mag egter nie ontaard in 'n algemene bespreking waarin twispunte na vore kom en eensydige vrae gestel word nie.

Daar is groot meriete in De Klerk (1987) se gedagte om die Woord konkreet in die verskillende lewensituasies toe te pas tydens die preekbespreking. Die vraag

is egter of die bespreking van die preek self bloot bestaan uit kontrole oor die verkondiging en verheldering van onduidelikhede. Op hierdie wyse loop die bespreking die gevaar om te ontaard in kritiek ter wille van kritiek. Moet die doel van die preekbespreking nie eerder skerper omlin word nie? Moet nie eerder gesê word dat die prediking in die bespreking *verantwoord* moet word nie? Behoort daar nie in die bespreking – wanneer die gelewerde preek die duidelike merktekens dra dat God se Woord suiwer verkondig is – voor die majesteit van God gebuig word deur amen te sê op sy Woord nie? Moet die amen sê op die preek nie die onderneming versinnebeeld dat hierdie Woord wat oorgedra is met die hele eksistensie van die gelowige verantwoord gaan word nie?

Alhoewel die twintigste-eeuse gereformeerde stemme wat opgegaan het vir die herinstelling van die 16de-eeuse profesie kwantitatief min is, is die oproepe wat waargeneem word, goed gemotiveer en verdien dit aandag. Die vraag is egter of hierdie stemme nie ook in die niet gaan verdwyn soos die 16de- en 17de-eeuse stemme ook verdwyn het sonder om enige impak op die kerkwees te maak nie. Het daar nie dalk sodanige geestelike laksheid ingetree dat weggevlug word vir die dure verantwoordelikheid om die prediking te verantwoord nie?

4. 'n Vergelyking tussen die Lutherse en gereformeerde ontwikkelingslyne en die implikasies daarvan vir ons tyd

Wanneer 'n kritiese vergelyking tussen die Lutherse en gereformeerde ontwikkelingslyne getref word, kan 'n aantal afleidings gemaak word:

- * In albei ontwikkelingslyne word teruggekeer na die Skrif om die reg en verantwoordelikheid van die lidmaat met betrekking tot die beoordeling van die prediking te motiveer.

In die *Lutherse ontwikkelingslyn* val die klem op die Skriftuurlike perspektief van die algemene priesterskap van die gelowige. Omdat die lidmaat gewy is as 'n priester in diens van God, is hy nie geestelik werkloos nie, maar het hy die reg en mag en is hy dit ook verskuldig om die prediking te beoordeel. In die vroeë bloeityd van die Reformasie was die mense onseker oor die omvang van hulle nuwe vryheid wat deur die reformasieproses aan hulle gegee is. Dit is dus teen hierdie agtergrond te verstane dat die regsaspekte en die behoortlikheidsbeginsel sterk klem sal dra.

Hierteenoor vind die beoordeling van die prediking in die *gereformeerde ontwikkelingslyn* sy invalshoek in dië gawe van profesie (1 Kor. 14). Daar is aangetoon dat onder die 16de-eeuse gereformeerdes hierdie gawe van profesie nie bloot as toekomsvoorspelling beskou is en saam met die

buitengewone ampte verdwyn het nie. 'n Verdere dimensie van hierdie gawe dui naamlik op die besondere insig in die Woord van God, sodat dit konkreet in die lewenswerklikheid toegepas kan word.

Albei hierdie perspektiewe is onmisbaar en behoort as fondamentstene te dien – 'n basis waarop die praktyk van die hedendaagse prediking-beoordeling gebou moet word.

- * Wat die omlýning en gerigtheid van die kritiese arbeid betref, is in die *Lutherse ontwikkelingslyn* 'n perspektief te bespeur wat nie in die gereformeerde ontwikkelingslyn tot sy volle reg gekom het nie. Op grond van die Lutherse lyn is aangetoon dat die beoordeling van die prediking nie 'n eendimensionele handeling behels nie: beoordeling bestaan uit die oordenking van die prediking, die beoordeling en die besluitneming. In die oordenking word die inhoud van die prediking bepeins, die inhoud word vasgelê: dit gaan nie by die een oor in en by die ander oor uit nie. In die beoordeling word die inhoud van die prediking gemeet aan en geweeg volgens die geloofsraamwerk van die gelowige. Die beslissing oor wat met die prediking gedoen gaan word, die wyse waarop dit prakties toegepas gaan word, is 'n wilsbesluit: die prediking word verantwoord met die hele eksistensie van die gelowige.

Hierteenoor is die *gereformeerde ontwikkelingslyn* geneig om die kritiek op die prediking te veel te laat opgaan in toetsing van die inhoud van die prediking en 'n verdere verklaring van onduidelikhede sonder om oor te gaan tot besluitneming.

- * Wat die wyse van die predikingbeoordeling betref, is daar egter in die Lutherse ontwikkelingslyn 'n kardinale leemte te bespeur. Hoewel gesê word dat die lidmaat die reg en die mag het om die prediking te beoordeel, word nie gesê langs watter ordelike kanale hierdie reg en mag beoefen kan word nie. Die uitgangspunt dat die beoordelingsvergadering, ter wille van goeie orde, onder leiding van die ampte moet plaasvind, kry nie genoeg aandag nie – so ook die vereiste dat net sekere wyse manne aangewys moet word om haarklowery en nuuskierigheid te vermy (vgl. A' Lasco). Alhoewel die gereformeerde ontwikkelingslyn begrip toon vir die skade wat 'n verkeerde aanwending van die preekbeoordeling kan inhou, is aangetoon dat juis dit waarteen gewaarsku is, naamlik haarklowery, aanleiding gegee het tot die wegwyn van die profesie.

Uit die nagaan van hierdie aspek het dit ook duidelik geblyk dat in albei ontwikkelingslyne 'n sekere tendens te bespeur is: die lidmaat se aktiwiteit ten opsigte van preekbeoordeling het na 'n kort bloeytydperk gewoonlik weggekwyn. Daar kan met reg gesê word dat in albei ontwikkelingslyne

sprake is van 'n onvoltooide reformasie. Daar moet vandag erns gemaak word met die redes waarom dié aktiwiteit weggekwyn het. Die praktiese implementering van preekbeoordeling en -verantwoording behoort met groot omsigtigheid in 'n ordelike sfeer onder toesig van voorgangers ingerig te word, sodat dit nie weens sondige faktore soos haarklowery en liefdelose kritiek in die wiele gery word nie. Die geestelike waarde wat die proses van preekbeoordeling en -verantwoording vir gelowiges kan hê, is eenvoudig te groot om toe te laat dat dit wegkwyn weens remmende faktore – faktore wat deur die wyse leiding van voorgangers ontkrag kan word.

5. Slot

In die lig van hierdie historiese snit, waarin die Lutherse en gereformeerde ontwikkelingslyne vergelyk is, is dit duidelik dat 'n onontginde skat bestaan ten opsigte van lidmate se kritiese betrokkenheid by die prediking. Die verwaarloosing van die lidmate se verantwoordelikheid ten opsigte van die kritiese beoordeling en verantwoording van die prediking berooft God van sy eer en laat die gemeente geestelik baie armer.

In 'n samelewing waarin 'n tydsgees van verdraagsaamheid ten opsigte van onskriftuurlike denke en emansipasie posgevat het, is dit uiters noodsaaklik dat die reformatoriese proses voltooi word en dat lidmate toegerus word om hulle verantwoordelikheid ten opsigte van die beoordeling en verantwoording van prediking te besef. Die lig moet van die duisternis onderskei word en die waarheid wat in die lig gevind word, moet in gehoorsaamheid aan die gesagvolle Woord van die Koning van die kerk uitgeleef word, anders is daar geen waarborg dat die Here sy kandelaar nie uit die gemeentes sal wegvat nie.

Bibliografie

- BOHREN, R. 1974. Predigtlehre. Munchen : Chr Kaiser.
- BOHREN, R. 1989. Predigtanalyse und Gemeindeaufbau (*In* Bohren, R. & Jorns, K.P., red. Die Predigtanalyse als Weg zur Predigt. Tübingen : Francke. p 93-102.)
- BOHREN, R. 1993. Geist und Gericht – Arbeiten zur Praktischen Theologie. Neukirchen : Neukirchener Vlg.
- CALVYN, J. 1931. Institutie of onderwijzing in de Christelijke godsdienst. Dl. 2. Delft : Meinema.
- DALTON, H. 1881. Johannes A' Lasco – Beitrag zur Reformationgeschichte Polens, Deutschlands und Englands. Gotha : Perthes.
- DE KLERK, B.J. 1987. Die Heilige Gees en die-verhouding skriflesing, prediking en gebed in die erediens Potchefstroom PU vir CHO (Th.D.-verhandeling)

- DU PLOOY, J.L. 1994. Die betekenis van gemeente-opbou vir die Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika. Potchefstroom : PU vir CHO. (Th.M.-verhandeling.)
- DU TOIT, J.D. 1977. Totius versamelde werke. Dl. 6. Kaapstad : Tafelberg.
- HAENDLER, G. 1981. Luther on ministerial office and congregational function. Philadelphia : Fortress.
- KNOX, J. 1905. The history of the reformation of religion in Scotland. London : Andrew Melrose.
- KUYPER, A. 1870. Kerkeraad-protocollen der Hollandsche Gemeente te Londen, 1569-1571. Utrecht : Kemink.
- KUYPER, H.H. 1891. De opleiding tot den dienst des Woords bij de Gereformeerden. Dl. 1. 's-Gravenhage : Nijhoff.
- LUTHER, M. 1983. Daß eine christliche Versammlung oder Gemeinde Recht und Macht habe alle Lehre zu urteilen und Lehrer zu berufen, ein- und abzusetzen. Grund und Ursach aus der Schrift. In Martin Luther- Studienausgabe. Dl. 3. Kassel : Johannes Stauda Vlg.
- RUNIA, K. 1976. What is preaching according to the New Testament? *Tyndale Bulletin*, 29: 3-48.
- SCHENKEL, D. 1857. De Hervormers en de Hervorming, in betrekking tot de taak, door de Hervorming aan de Evangelische Kerk opgelegd – geschiedkundig toegelicht. Groningen : Wolters.
- VAN SCHELVEN, A.A. 1909. De Nederduitsche vlugtelingenkerken der 16de eeuw in Engeland en Duitsland. 's-Gravenhage : Nijhoff.